

"גם לנשמה מגיע אוכל"

הלות לחסה חידוים ואקטוליה לפי סדר פרשיות השבוע

פרשת בראשית שנת תשפ"ד

גיליון מספר 398

1. מדוע רק שבת בראשית נקראת על שם פרשת השבוע ולא שאר הפרשיות?
2. מי שאין לו אש להבדלה במוצאי שבת האם אפשר לברך על האור של הכוכבים? הוכח מפרשת השבוע!
3. מדוע בכל ששת ימי הבריאה כתוב ויהי ערב ויהי בוקר חוץ מיום השבת?
4. מי שטעה ואמר ותן טל ומטר לאחר שמחת תורה ולפני ז' במר חשוון האם צריך לחזור? הוכח מפרשת השבוע!
5. מדוע נענש אדם הראשון שאכל מעץ הדעת הרי הוא היה אנוס שחזה הכתה אותו במקל שיאכל?
6. מדוע לא מת אדם הראשון ביום שאכל מעץ הדעת והרי הקב"ה אמר לו שביום שיאכל ימות?
7. איך היה מותר לאדם לדור עם חוה הרי נאסרה כשהתחנה עם הנחש?
8. מדוע לא מוזכר בתורה הקללה שהנחש שלא יוכל לדבר והרי הקב"ה נהג במידה כנגד מידה וכיון שבדיבורו הכשיל את האדם?
9. מי שיכול לקנות לכבוד שבת או דגים או בשר מה עדיף? הוכח מפרשת השבוע!
10. חולה במחלת ירח ששחט תוך כדי שינה האם שחיתתו כשרה? הוכח מפרשת השבוע!
11. באיזה גיל גוי נעשה בר מצווה להתחייב על קיום שבע מצוות בני נח? הוכח מפרשת השבוע!
12. מדוע אנו מברכים בברכות השחר שלא עשאני גוי ואין אנו מברכים שעשאני ישראל?
13. מדוע ברא הקב"ה את העולם בששת ימים הרי היה יכול לברוא את העולם ברגע אחד?
14. האם עץ הדעת נאסר לאדם הראשון לעולם או רק לכמה שעות? הוכח מפרשת השבוע!
15. איך נכשל אדם הראשון באכילת עץ הדעת הרי אין הקב"ה מביא תקלה על ידי צדיקים?
16. אדם המקפיד על חברו ולא מוכן למחול ולסלוח האם יכול לשמש בתור שליח ציבור? הוכח מפרשת השבוע!
17. מדוע לא ברא הקב"ה את חוה מעפר כמו שאדם נברא מהעפר?
18. מי היכה את אדם הראשון?
19. היכן הבל קבור?
20. מי היה האדם הראשון שיצר גולם?
21. מדוע הפורץ גדר מקבל דווקא עונש שנחש ישכנו ולא שאר עונשין מה קשור הנחש לפורץ גדר?
22. את מי אדם אוהב יותר – את עצמו או את בנו? הוכח מפרשת השבוע!

אחינו כל בית ישראל הנתונים בצרה ובשביה העומדים בין בים ובין ביבשה
המקום ירחם עליהם ויציאם מצרה לרוחה ומאפלה לאורה ומשעבוד לגאולה
השתא בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן

עלון זה יוצא לאור בס"ד ע"י בית המדרש "בית - יוסף"
לע"נ רבי יוסף ב"ר יצחק ז"ל ויצמן
רחוב קרית יערים 32 גבעת זאב

עתחילים מבראשית

במחשבה תחילה: ביום שני כ"ט באלול תשפ"א 06/09/2021 התפרסם על 6 מחבלים שברחו ברחו מכלא גלבוש שנחשב לאחד השמורים במדינה, שהיה זה מעשה מתוחכם ואף הרואי מצידם של המחבלים אשר דם אחינו הי"ד היה על ידיהם, במשך חודשים ארוכים כל צעד תוכנן בקפידה, כפית אחר כפית בסבלנות ובנחישות הם הצליחו לחפור מנהרה בלי שאיש חשד בכלום. בתחום רב הם הצליחו להערים על כל מנגנוני הביטחון והגנה המושקעים של הכלא, והם הצליחו במבצע נועז ומתוחכם לעקוף את כל מערכות השמירה הקפדניות. אולם דבר אחד הם לא עשו, הם לא נתנו את דעתם ליום אחרי, חודשים ארוכים הם תכננו כיצד להגיע לחופש המיוחל, אולם הם לא נתנו את דעתם רגע אחד, מה הם יעשו כאשר הם יקבלו, חופש כיצד הם ינצלו אותו, כיצד הם יסתדרו עימו.

והתוצאה בהתאם, מהר מאוד הם נתפסו עיפיים רעבים ואף צמאים, מותשים ומתוסכלים, ובדרך הקשה הם למדו כי להשיג חופש בלי לתכנן מה לעשות עם החופש, לא די שאינו בו תועלת, הדבר רק יגרום להחמרת תנאיהם בכלא מהיום והלאה.

לנו דבר זה אמור להיות מוסר השכל, הרבה פעמים אנחנו מנסים להשיג מטרה בכל הכח, וברוך השם לאחר שהתעקשנו והשגנו את המטרה, אולם אם לא נתכנן היטב מה עושים אם המטרה, לא זו בלבד שלא ננצל נכון את המטרה, היא בהחלט יכולה להזיק לנו.

הדברים אמורים החל מהמטרה הקטנה ביותר כמו קידום קטן בעבודה, או שיפור בתנאי העבודה, אולם בלי תכנון מה אעשה במצב המיוחל, חבל על הזמן. ועד המטרה הגדולה ביותר, אדם שמציב לעצמו מטרה ואין \$1,000,000 להשיג לו תכנון מה אני יעשה כאשר אני אהיה עשיר, ויהיה לי את כל הכסף שכל כך שאפתי לו. מגיע למצב שכתב החכם מכל אדם בספר קהלת (ה' יב): "יש רעה חולה ראיתי תחת השמש, עושר שמור לבעליו לרעתו". או למשל אפילו אם אנו רוצים לכבוש את אפגניסטן בלי תכנון כיצד אני לשלוט במדינה הענקית, נאלץ בסופו של דבר לברוח בבושת פנים ובנוקים לא פשוטים (עיין ערך ארה"ב...)

כאשר סיימנו את התורה - הגענו ליעד, מיד חכמים סידרו לנו את הסדר מה נעשה עם היעד, כיצד אנחנו נתקדם עם הנתון הזה הלאה, מיד אנו מתחילים לכבוש את היעד החדש - להתחיל מבראשית. לאחר שחוונו את שמחת תורה ויש לנו כבר הבנה נפלאה מרנינה ועוצמתית של סיום התורה פעם אחת, כעת נלמד מהתחלה בהבנה מעמיקה יותר.

בימים אלו ביקשנו והתחננו לקבל שנת חיים נוספת, שנה של עליה ברוחניות בריאות ופרנסה טובה, אולם בלי תכנון מה נעשה בשנה החדשה הנפלאה שקיבלנו מבורא עולם, בלי הקדשת מחשבה כיצד נוכל באמת לפתוח דף חדש עליו כה ביקשנו ביום כיפור, השנה יכולה חס ושלום להתפספס ולהיות בדיוק כמו קודמותיה, זה הרגע שאנחנו מתחילים מבראשית, לתכנן את השנה החדשה כיצד נדאג שהיא תהיה טובה יותר, שנה של שינוי ועליה, שנה של התקדמות.

1. מדוע רק שבת בראשית נקראת על שם פרשת השבוע ולא שאר הפרשיות?

לא שיהיה שמחת תורה בשבת ולא אד"ו ראש) שאף שרואים שעברו כמה יותר מיי"ח מאות שנה ולא זכינו להיגאל עדיין, אולי בשבת זה נזכה להיגאל מיד על ידי התעוררות תשובה מלעילא, וכל החודש מסוגל לזה" (פרי צדיק, פרשת בראשית, אות ה).

האדמו"ר מבעלז מבאר: על פי דברי הגמרא במסכת בבא בתרא (דף קכ ע"א) שמביאה "יודבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל" ר' יוסי הגלילי אומר: מועדי ה' נאמרו שבת בראשית לא נאמרה. שואלת הגמרא: מה הכוונה? עונה הגמרא: מועדים ה' אמר לנו לעשות ואנחנו קובעים אותם כשבת או כשבת שבתון. להבדיל משבת בראשית שלא עם ישראל קובע אותה אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו. הקב"ה קבע שלאחר כל שישה ימים יבוא יום השביעי ויהיה שבת... יוצא אם כן, שלאחר שעברו כל החגים שאנחנו קבענו מגיעה שבת בראשית שקבעה הקב"ה.. לכן נקראת היא "שבת בראשית".

בספר נר התורה מביא מדרש: הכל יודוך והכל ישבוחך זו "שבת בראשית" ונשאלת השאלה מה הקשר?! מבאר האדמו"ר מבעלז: למלאכים יש 6 כנפיים בכל יום משבחים הם בכנף אחד וכשמגיעה שבת לא נותר להם כנפיים והקב"ה אומר להם: "ביום שבת אין לי צורך בכס בני ישאל ישבחו לי".

ולכן דווקא ביום שבת ישנם זמירות מרובות ו"שירת הבקשות" ובזה נבין עוד טעם למנהג קריאת שיר השירים בעת כניסת שבת קודש, כי היא הזמן שניתן לאדם הכוח לומר שירה ואז מעורר השירה... כל זה נכון לגבי כל שבת אבל בשבת בראשית - השבת הראשונה שבבריאה הרי נבראו המלאכים ביום השני ואם כך נותרה להם כנף אחת ליום שבת... לכן בשבת זו שיבחו את הקב"ה גם המלאכים וגם אדם הראשון וזהו שאומר המדרש: הכל יודוך והכל ישבוחך זו "שבת בראשית" כיוון שבשבת זו מלאכים ואדם הראשון - הכל הודו להקב"ה...

2. מי שאין לו אש להבדלה במוצאי שבת האם אפשר לברך על האור של הכוכבים? הוכח מפרשת השבוע!

איתא בגמרא במסכת פסחים (דף נ"ד ע"א) דמברכים על האש במוצאי שבת הואיל ותחילת בריאתו הייתה במוצאי שבת. ובשו"ת הרשב"א (חלק א סימן קנ"ט) נשאל מה ראו חכמים לברך על האור במוצאי שבת מטעם שהיה מתחילת בריאתו יותר משאר בריאות זה ביום פלוני וזה ביום פלוני? ואולי לפי שבריית האש הייתה על ידי אדם ויבא אדם ויברך עליו מה שאין כן בשאר הבריות. יש טעם טוב מזה לפי שנאסר בשבת וכל מוצאי שבת חזר להתירו וכאלו נתחדש עתה. ומשום כך מברכים עליו אף במוצאי יום הכפורים מפני שביום נאסר ועתה הותר וכאלו נתחדש עתה.

יש לחקור מי שאין לו אש להבדלה במוצאי שבת האם אפשר לברך על אורן של כוכבים או דילמא אי אפשר לברך על אורן של כוכבים.

הנה איתא בפרקי דרבי אליעזר (פרק כ) שאם אין לו לאדם אש פושט ידו לאור הכוכבים שהן של אש ויסתכל בצפורניו שהן לבנות מן הגוף ואומר ברוך מאורי האש.

ומסיק היעב"ץ: לכן נראה לי שאין לסמוך על אותה אגדה חיצונית, ואין לברך במוצאי שבת על אור כוכבים אלא פושט ידו בלי ברכה אף כשאין לו נר. וכן בשו"ת מעשה אברהם (סימן מ"ו בד"ה ואיך) כתב להוכיח דלא קימ"ל כדברי הפרקי דרבי אליעזר בזה, ושכן דעת כל הפוסקים שהשמיטו להא דכוכבים עיי"ש.

וכן בהגהות יצחק ירנן על הרי"צ גיאת (עמוד ט"ז) כתב דרבי אליעזר שמותי הוא, וסבירה ליה כבית שמאי דאמרי מאור האש מכיוון שבאור יש גוון אחד, ומשום הכי קאמרי שמברכים על אור הכוכבים, מה שאין כן לדידן דקי"ל כבית הלל, ומשום הכי בגמרא במסכת פסחים (דף ב) דפריך למאי נפקא מינה דאור של כוכבים מקרי אור או לא? מתרצת הגמרא שהנפקה מינה היא להבדלה, דבאמת אי אפשר לברך על זה.

3. מדוע בכל ששת ימי הבריאה כתוב ויהי ערב ויהי בוקר חוץ מיום השבת?

הבכור שור מתרץ: שבשבת לא נאמר ויהי ערב ויהי בוקר אלא לחלק המלאכות דבר יום ביומו, ואומר לאחר מלאכה זה פסק אותו יום, אבל בשבת שבין כך הקב"ה לא עשה בו כל מלאכה לא הוצרך לומר כן.

הכלי ירק (בראשית ב ג) מתרץ: לפי שבכל הימים הלילה זמן המנוחה, והבוקר זמן המלאכה כמו שנאמר "תזרח השמש יאספון וגוי יצא אדם לפעולו" (תהלים ק"ד כ"ב) אבל יום השבת או כולו מנוחה או כולו מלאכה, אם כן אין בו הבדל בין ערב לבוקר, כי מצד סתם מלאכה כולו מנוחה, ומצד עמל התורה כולו למלאכה כי יום השבת ניתן לעסוק בו בתורה, שנאמר בה "והגית בו יומם ולילה" (יהושע א ח).

4. מי שטעה ואמר ותן טל ומטר לאחר שמחת תורה ולפני ז' במר חשוון האם צריך לחזור? הוכח מפרשת השבוע!

לתקופת תשרי אם טעה ושאל טל ומטר בברכת השנים בתוך הזמן הזה, אינו חוזר להתפלל, הואיל ואינו סימן קללה, שאילו היה סימן קללה לא היו מזכירים בימים אלו משיב הרוח ומוריד הגשם.

וכיוצא בזה פסק בשו"ת הרדב"ז (חלק ח' סימן ב' אלפים נ"ה) וזה לשונו: ומזה הטעם אני סובר שאם שאל טל ומטר בתוך ששים לתקופה במצרים אין מחזירים אותו לפי שאין הגשמים בימים אלו סימן קללה. וכן מרן החיד"א בברכי יוסף (סימן קי"ז סק"ג) הסכים לדעת הרדב"ז. אבל הקרבן נתנאל במסכת תענית (פרק א' סימן ד' אות ד) סבירה ליה שצריך לחזור.

מור"ר הראשון לציון הגאון רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל בשו"ת יביע אומר (או"ח חלק י' סימן י) כותב דאין צורך לומר שלדעת הרמב"ן וסיעתו בנידון דידן יצא ידי חובת תפלה, אלא אף לדעת הפוסקים האחרים, שהלכה כמותם, וכן אנו נוהגים כדבריהם, בדיעבד שכבר שאל טל ומטר לפני שבעה בחשוון יצא ידי חובתו, ואינו צריך לחזור ולהתפלל, שדווקא השואל טל ומטר בקיץ צריך לחזור ולהתפלל מפני שאז הגשמים סימן קללה הם, וכמו שאמרו בירושלמי (פרק ה' דברכות הלכה ב) וכמו שפירשו התוספות במסכת תענית (דף ג) בשם רבינו נתנאל אבל לאחר חג שמיני עצרת שהוא עונת הגשמים, ולכן מזכירים בתפלה משיב הרוח ומוריד הגשם, כמבואר במשנה במסכת תענית (דף ב' ע"א) אין להקפיד בדיעבד על שאלת טל ומטר.

וכן בהליכות שלמה (הלכות תפילה פרק ח' ס"ק י"ח) פסק שמי שטעה ואמר ותן טל ומטר לאחר החג קודם ז' במרחשוון אינו צריך לחזור, משום דסוף סוף חשוב זמן גשמים, מ"מ בזמננו אין הדבר המפריע כל כך להולכי דרכים אם ירד גשם מקודם.

5. מדוע נענש אדם הראשון שאכל מעץ הדעת הרי הוא היה אנוס שחווה הכחה אותו במקל שיאכל?

בחז"ל בגמרא במסכת חולין (דף קל"ט ע"ב) המן מן התורה מנין? שנאמר "המן העץ" דכוונת הדברים היא: כמו כן לגבי גזירת המן שזה היה על "שנהנו" מסעודת אחשוורוש וכמו ששאלת הגמרא במסכת מגילה (דף י"ב ע"א) למה לא נאמר "שאכלו" בסעודת אחשוורוש? אלא על עצם האכילה היה להם תירוץ, שהם היו מוכרחים וחייבים להשתתף בסעודה מצד המלכות, אבל על מה "שנהנו" ולא הצטער על כך, על נקודה זו היה טענה גדולה כלפיהם, וזהו השייכות המן מן התורה מנין המן העץ - שמאותה סיבה שנענש אדם על שנהנה מן העץ, היא נתנה לי מן העץ "ואוכל" מאותה סיבה נענשו בימי אחשוורוש והמן, על "שנהנו" מסעודת אחשוורוש.

6. מדוע לא מת אדם הראשון ביום שאכל מעץ הדעת והרי הקב"ה אמר לו שבימים שיאכל ימות?

אלף שנים, והוא חי ט' מאות ול' שנה ומניח לבניו ע', הדא הוא דכתבי תהלים צ' ימי שנתינו בהם.

הרמב"ן והחזקוני מתרצים: שנה שנאמר ביום אכלך ממנו מות תמות, אין הכוונה שבאותו ימות, אלא הכוונה בעת שתאכל ממנו תהיה בן מות, דאם לא היה אוכל היה חיי לעולם, וכמוהו "ביום צאתך והלכת אנה ואנה ידוע תדע כי מות תמות" (מלכים א' ב' מ"ב) שאין הכוונה שימות מיד בו ביום, ואין הכוונה לידעה בלבד שידע שימות, כי החיים יודעים שימותו כלם. אבל הכוונה כי בעת שיצא יהיה חייב מיתה למלך, והוא

ודוחה זאת דאין ראייה מהתם דאף על גב דאורם של הכוכבים אור אקרי, מאורי האש לא אקרי, חדא דלאו אש הוא, ועוד דהא מברכין מאורי לשון רבים כבית הלל, משום דכמה גוונים יש בשלהבת, מה שאין כן באור של הכוכבים אף על פי שגם הכוכבים חלוקים בגווני האור שלהם, מכל מקום כל אחד מהם אין לו רק גוון אחד בלבד.

ומביא ראייה שהגמרא שלנו סוברת דאי אפשר לברך על אורן של כוכבים, דהרי אמרינן בגמרא במסכת פסחים (דף נ"ד ע"א) שמברכים על האור במוצאי שבת לפי שהוא תחילת ברייתו, ומסקינן התם דאור דידן הוא דאברי במוצאי שבת ועליו מברכים, וכדמיייתי התם נמי דנתן הקדוש ברוך הוא בינה יתרה באדם הראשון במוצאי שבת ונראה דהיינו טעמא דהשמיטוה הפוסקים.

י"ורא אלוהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד ויהי ערב ויהי בוקר יום השישי" (א לא).

והקשו בעל הטורים (בראשית) ובבכור שור והכלי יקר: מדוע בכל הימים מהבריאה כתוב ויהי ערב ויהי בוקר חוץ מביום השבת, שלא כתוב ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד?!

בעל הטורים מתרץ: שלכן לא כתוב ביום השביעי ויהי ערב ויהי בוקר, לפי שמוסיפים מחול על הקדש.

"ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה" (בראשית ב ו).

איתא במשנה במסכת תענית (דף י' ע"א) בשלשה במרחשוון שואלים את הגשמים, רבן גמליאל אומר בשבעה בו, חמשה עשר יום לאחר החג, כדי שיגיע האחרון שבישראל לנהר פרת פירוש, בשביל עולי רגלים בזמן שהיה בית המקדש קיים, ולאחר הרגל חוזרים למקומם, לפיכך יש להימנע מלשאל טל ומטר עד שבעה בחשוון, כדי שישפיקו להגיע לגבול ארצם ולמצוא מחסה מזרם וממטר, ולא ידביקום הגשמים בעת הליכתם בשום לבתיהם, ונפסקה הלכה בגמרא כרבן גמליאל וכן פסק הרי"ף שם, וכן הרמב"ם (פרק ב' מהלכות תפלה הלכה ט"ז).

וכתב הרי"ן במסכת תענית (דף י' ע"א) שאף על פי שבזמן הזה לאחר שחרב בית המקדש אין מצות עליה לרגל נוהגת, מכל מקום גם לאחר החורבן היו נוהרים ומתאספים מכל סביבות ארץ ישראל לעלות לרגל לירושלים, כמו שעושים גם היום, ומפני עולי רגל אלו ראוי לאחר שאלת טל ומטר עד שבעה בחשוון, כדי שישפיקו לשוב לבתיהם.

אבל הרמב"ן (מובא בספר ארוחות חיים הלכות תפלה סימן ק"ט) וכן כתב תלמיד הרמב"ן בפירושו למסכת תענית (דף י' ע"א בשם רבו), וכן כתב בחידושי הריטב"א מסכת תענית (דף י' ע"א) והובאה שיטה זו גם במאירי שם סובר שבזמן הזה צריכים להתחיל לשאול טל ומטר בברכת השנים החל ממוצאי חג שמיני עצרת והלאה, הואיל ואין עולי רגלים מצויים.

יש לחקור מי שטעה והזכיר לאחר שמיני עצרת לפני ז' במרחשוון ותן טל ומטר האם חייב לחזור.

הנה בהגהות רע"א (או"ח סימן קי"ז) מביא בשם שו"ת תורת חיים (חלק ג' סימן ג) העלה שבחוץ לארץ שאין שואלים טל ומטר עד ששים יום

הנה בעל הטורים (בראשית ג י"ב) כתב על הפסוק" היא נתנה לי מן העץ ואוכל" שחווה הכחה לאדם הראשון במקל עץ עד שאכל.

רבנו יוסף חיים זיע"א הבן איש חי בספרו עוד יוסף חי (פרשת כי תצא כתב שדבר זה היא ליצנות ולא יצא מפיו של הבעל הטורים.

יש להקשות על כך: אם כן למה נענש אדם הראשון על זה שאכל כיון שנאנס שהרי הוא קיבל מכות, והרי איתא בגמרא במסכת כתובות (ל"ג ע"ב) שמכות יותר חמורות ממות.

בספר ילקוט דברי אסף (ערך פורים) הביא בשם הדיין פוזנן ז"ל מלונדון מנאר: הגם שאדם הראשון נאנס בזה, ואולם הרי הוא אכל בהנאה ותענוג יתירה ולא הצטער על אנסו, אלא אדרבה שושמח במצבו, ולכן הגיע לו עונש על כך שהוא שמח. ולפי זה מובן באופן נפלא מה דאיתא

"ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות" (ב יז).

יש להקשות: מדוע אדם הראשון לא מת באותו יום שאכל מעץ הדעת, והרי הקב"ה הבטיח שימות באותו יום שיאכל מעץ הדעת?

איתא במדרש רבה (בראשית פרק י"ט סימן ח): אמר הקדוש ברוך אמרתי לו כי ביום אכלך ממנו מות תמות, אין אתם יודעים אם יום משלי, אם יום אחד משלכם, אלא הרי אני נתן לו יום אי משלי שהוא

תמות, על כן ביאר לו ה' שאם היה אוכל בשאט נפש ודאי היה ראוי להיענש מיד, וכדרך הכתוב במיתת נדב ואביהו בקרבנתם לפני ה' וימותו, שקרבנתם לפני ה' גרם להם שמתו מיד על חטאתם שהקריבו אש זרה, ויבואר שם, א"כ באדם נמי שהיה אז עומד וקרוב לפני ה' אם היה חוטא במזיד היה ראוי שימות מיד, לכן אמר לו ה' כי שמעת לקול אשתך ואין זה אלא שוגג, אין עונשך רק המוכרח לפי מעמדך כעת.

הפני יהושע בגמרא במסכת ברכות (דף י"ח ע"ב) מתרץ: שהרי הדבר ידוע שאדם הראשון תחילת בריאתו היה בגן עדן ולאחר שאדם הראשון חטא אמר לו הקדוש ברוך הוא כי ביום אכלך ממנו מות תמות - דהיינו במה שגירש אותו הקדוש ברוך הוא באותו יום ממש מגן עדן וזו הייתה מיתתו שחזר לעולם התוהו ונמשל כבהמה נמצא אתי שפיר טובא שצדיקים במיתתן קרויים חיים לפי שהן בגן עדן שהוא תחילת בריאת אדם הראשון וממילא ברשעים הוא להיפך שבחיייהם קרויים מתים כיון שאין להם חלק בעה"ב שהוא הגן עדן.

7. איך היה מותר לאדם לדור עם חוה הרי נאסרה כשהתחנתה עם הנחש?

ומצאתי בנוסחת הריב"ן שמודפס בתוך הגמרא במסכת נזיר (דף כ"ג ע"ב) (שהיה תלמידו של רש"י ומביא דברים ששמע מרש"י שמביא את דרשה זו שמובאת במהרש"א.

הנה בילקוט ראובני בפרשתן מביא בשם ספר הפליאה שהקשה: כיון דחוה זנתה עם הנחש למה לא נאסרה על האדם. ובחכמת התורה להגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל בפרשת השבוע הקשה על קושיא זו: א) הרי דין זה שסוטה אסורה לבעלה זה נאמרה רק לישראל ולא לבני נח. ב) הרי קימ"ל בגמרא במסכת יבמות (דף נ"ט ע"ב) אין זנות לבהמה, ואשה הנרבעת מהבהמה מותרת לבעלה.

8. מדוע לא מוזכר בתורה הקללה שהנחש שלא יוכל לדבר והרי הקב"ה נוהג במידה כנגד מידה וכיון שבדיבורו הכשיל את האדם?

מזלו של נחש הוא שהתלבש קנאה ודבר באותו שעה מתוך גרונו של נחש, דכל מין מכל הנברא אפי' צומח יש לו מזל והוא מלאך הממונה ע"י המין לשמרו ולגדלו שלא יהא נפסק מן העולם וכמ"ש רז"ל אין לך עשב מלמטה שאין לו מזל למעלה שמכחו ואומר לו גדל ומזלו של נחש כמוהו שהתקנא באדם על דבקותו בקונו יתברך. וכן כתב האברבנאל שהנחש לא היה מדבר, אבל מתוך פעולותיו שהיה אוכל מן הפרי ההוא, אמרה האשה כל המשא ומתן ההוא ובאמת רחקה עצתו. הרשב"ץ בספרו מגן אבות (פרק ד) מבאר: שהקושיה אינה קושיא, כי מאחר שנתקלל מכל הבהמה ומכל חית השדה, הרי נסתלק ממנו הדבור כמוהו כמוהם.

ועוד נראה לבאר על פי מה שכתב החזקוני שהקב"ה פתח את פיו של הנחש כמו שהקב"ה פתח את פי האתון של בלעם, א"כ נמי מתורץ מדוע לא מבואר שנתקלל הנחש שאינו יכול לדבר משום שאף לא היה יכול לדבר רק כשהכשיל את אדם קרה נס שדיבר כמו שקרה אצל החמור, ובענין השירה של פרק שירה האם החיות והעופות בפייהם אומרים את זה או דילמא השר הממונה עליהם.

ובדרשות הר"ן (הדרוש הראשון) שהקשה מה הייתה הקללה לנחש באיבה אשית בינינו ובינו, כי אין ספק שאנחנו בבחירתנו לא נרדוף אחרי הנחשים להזיקם ולהמיתם, אבל נברח מהם בכוחנו, מי ייתן שלא נפגוש אותם לעולם, ואם כן האיבה הזאת קלה לאדם לא לנחש.

9. מי שיכול לקנות לכבוד שבת או דגים או בשר מה עדיף? הוכח מפרשת השבוע!

הנגלה שיתקנו דווקא דגים, ומה שהזכירו דגים בגמרא בכמה מקומות היינו למצווה מן המובחר, ולכן מי שאין ידו משגת פטור, שהרי עיקר חיוב הדגים הוא משום הידור מצות עונג, שהרי יכול לענג גם כן בדברים אחרים חשובים, ואף אם הדגים יותר חשובים, מכל מקום נקרא זה הידור מצוה, ומנן לנו להוסיף עוד שליש על ההידור.

וכן כתב במקום אחר (אורח חיים סימן רמ"ב ס"ב) וז"ל במה מענגו בימי חכמי הגמרא היו מענגים בדגים גדולים ובתבשיל של תרדין שמאכלים אלו היו חשובים ענג בימיהם וכל מקום ומקום לפי מנהגו יענגוהו במאכלים ומשקים החשובים להם עונג, ואין חיוב לאכול בשר ולשתות יין בשבת אלא לפי שמן הסתם יש לרוב בני אדם ענג באכילת בשר יותר מבשאר מאכלים ובשתיית יין יותר מבשאר משקים לכך יש להם להרבות בבשר ויין כפי יכולתם והשגת ידם.

וכן בפרי מגדים (אשל אברהם סימן רמ"ב ס"א) כתב: אכילת דגים בשבת לאו דאורייתא הוה, ואף לא דרבנן, מאחר דיש לענגו במאכלים אחרים.

לפי זה במה שמתענג יותר צריך להעדיף לקנות אם מתענג יותר בבשר צריך להעדיף בשר, ואם מתענג יותר בדגים צריך להעדיף דגים, רק השאלה אם אוהב את שניהם אותו דבר האם צריך להעדיף אחד על השני, ויש צד לומר לשיטות שיש חיוב שמחה גם בשבת כמו שהאריך

ימית אותו כאשר ירצה, וכן ולא יבאו לראות כבלע את הקדש ומתו וכן ולא יישאו עליו חטא ומתו בו כי יחללוהו, אין עניינם אלא שיהיו חייבים מיתה וימותו בחטאם זה.

האבן עזרא מתרץ: אע"פ שנגזר עליו מיתה, מכל מקום מכיוון שעשה תשובה נתבטל הגזירה שימות בו ביום. וכן מבואר כבר בזוהר חדש (בראשית דף ל"א עמוד ב) לאחר שעשה תשובה נתן לו יומו דקב"ה שהוא אלף שנה וזו ראייה שהגזירה הייתה קודם למות שאלמלא כך כשעשה תשובה היה לו לבטל הגזירה אלא אר"ש עשה תשובה ובטל הגזירה שנגזרה עליו ביום אכלך ממנו והאריך לו ימים שנתן לו יומו.

האבן עזרא מתרץ: שהכוונה היא שמאותו יום שתאכל מעץ הדעף תתחיל למות כל יום מעט מעט עד שתמות לגמרי.

העמק דבר מתרץ: שלכן כאשר הקב"ה דיבר לאדם אחרי שאכל מעץ הדעת אמר לו: כי שמעת לקול אשתך וגוי ולא החל לומר כי אכלת מן העץ וגוי, אלא בשביל שלא הענישו כמו שאמר כי ביום אכלך ממנו מות

איתא בגמרא במסכת שבת (דף קמו ע"א) שהנחש התחתן עם חוה. רש"י במקום כתב דילפינן זאת מהא דכתיב בפרשת השבוע "הנחש השיאני" - לשון נשואים.

המהרש"א בגמרא במסכת עבודה זרה (דף כ"ב ע"ב) כתב וז"ל: מפרש"י פרק חבית כשנתן לה עצה לאכול מן העץ בא עליה דכתיב "הנחש השיאני" לשון נשואים עכ"ל, ובגמרא במסכת נזיר הוסיף ביאור שנאמר (שם פסוק יד) "ויאמר ה' אלוהים אל הנחש" כי עשית זאת ארוך אתה" איזה מעשה עשה הנחש? שבא על חוה.

וקשה שהרי בגיליון השי"ס לרבי עקיבא אייגר בגמרא במסכת נזיר (דף ב ע"א) מביא בשם החיד"א בספרו שם הגדולים (באות ש) שכתב בשם הרב יד מלאכי דפירוש נזיר אינו מרש"י.

"ויאמר ה' אלוהים אל הנחש כי עשית זאת ארוך אתה מכל הבהמה ומכל חית השדה על גחונך תלך ועפר תאכל כל ימי חייך" (ג יד).

יש להקשות: מדוע לא מוזכר בתורה בקללה של הנחש שקולל שלא יוכל יותר לדבר והרי הקב"ה מעניש מידה כנגד מידה והרי מכיוון שהכשיל את אדם בדיבור כמו שרואים שהנחש אינו יכול לדבר?

א. בספר תולדות יעקב יוסף (פרשת יתרו ס"ק ו) כתב וז"ל: שמעתי אומרים על דרך הלצה כי הנחש היה לה כח הדיבור, כמו שנאמר ויאמר הנחש (בראשית ג' ד) ואם כן קשה הא בקללה שנתקללה הנחש לא מצינו שניטל ממנה הדיבור, ומאי טעמא אינה מדברת גם עתה, ומתראים גם עתה יש לה כח הדיבור, רק לפי שנאמר ואיבה אשית בינך ובין וכו' (שם ג' ט"ו) אינה מדברת מחמת איבה. וכן כתב מעשי השם חלק מעשי בראשית (פרק ט"ז) שהנחש היה מדבר ועוד היום הוא מדבר ולא היה זה דרך נס, והעד שאין בריה שנאמר בפסוק שישמע לקול מלחשים (תהלים נ"ח ו) רק הנחש, והשומע מדבר, ומה שאינו מדבר עם האנשים, הוא מיראתו מהם או משנאתו אותם כאשר קולל שתהיה איבה, ולא נצטרך לומר שהוסר ממנו הדיבור כיון שלא נאמר בקללה.

הדבר מושכל שלא היה הנחש מדבר מעולם, דאם היה מדבר תחלה אלא שנתקלל שיאלם דומיה, על מה לא נזכר קללה זו ותו דהדבור תלוי בדעת וכמו שפירש רש"י על הפסוק ויהי האדם לנפש חיה בדעה ודבור, וכן כתב בתרגום אונקלוס לרוח ממללא, הרי שהיה האדם מיוחד במעלה זו, אלא

"ויברא אלוהים את התנינים וכו' ויברך אותם אלוהים לאמר פרו ורבו ומלאו את המים בימים".

יש לחקור מי שיכול לקנות לכבוד שבת או דגים או בשר מה עדיף יותר לאכול לכבוד שבת.

ראשית דבר צריך לברר מהו המקור לאכילת דגים ובשר בשבת קודש. הנה ברבינו יונה בגמרא במסכת ברכות (ריש פרק ג עמוד 20 בד"ה ובשבת מיטב ואוכל) מובא בש"ך (יו"ד סימן רמ"א ס"ק ו) כתב שאין חובה על האדם שיאכל בשר בשבת והביא ראייה: מהא דאמרין בגמרא במסכת שבת (דף ק"יח) עשה שבתך חיל ואל תצטרך לבריות.

ולגבי החיוב לאכול דגים בשבת איתא בגמרא במסכת שבת (דף ק"יח ע"ב) "וקראת לשבת עונג" במה מענגו, רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אמר בתבשיל של תרדין, ודגים גדולים, וראשי שומים, רב חייה בר אשי אמר רב, אפילו דבר מועט, ולכבוד שבת עשאו הרי זה עונג. מאי היא, אמר רב פפא, כסא דהרסנא, חזינן להדיה מדברי הגמרא דחייבים לאכול דגים בשבת מדין עונג שבת.

ובספר בית הלל מביא מבנו שאכילת דגים הוא חיוב דאורייתא בשבת. ובשולחן ערוך הרב (בקונטרס אחרון סימן רמ"ב הערה ד) תמה עליו: וז"ל והוא תמוה מאוד, שהרי הרמב"ם ומרן השולחן ערוך השמיטו חיוב דאורייתא, ועוד מי כתיבי דגים באורייתא, וגם מדרבנן אין טעם בדרך

דברים שהן מעין יום שכולו שבת וכשם שבעולם הבא יש תענוג לויתן ושור הבר לכך חייב אדם לאכול דגים ובשר בשבת. ובאגרה דכלה (בפרשת השבוע) מבאר: שהדגים התברכו ביום זה כדי שתהא הברכה משולשת בשלושה ימים זה אחר זה, ברכה דדגים ביום ה', ברכה דאדם ביום ו', וביום ז' ברכת יום השבת ויברך אלוהים את יום השביעי, והחוט המשולש לא במהרה ינתק. ונראה לומר דמשום הכי מצוה רבה שיאכל האדם דגים בשבת, כדי שתהא הברכה משולשת.

10. חולה במחלת ירח ששחט תוך כדי שינה האם שחיטתו כשרה? הוכח מפרשת השבוע!

שטרנהל זצ"ל (סימן ל"ה) על הגדרתו ההלכתית של אדם שנמצא תחת השפעת היפנוזה.

ובתוך דבריו כותב: והא ליכא למבעי אי ישן נקרא אדם להיות ספק אם הוא נקרא בא מכח גברא או לא, דהלאו מקרא מלא דיבר הכתוב "ויפל אלוהים תרדמה על האדם" מדלא כתיב ויפל עליו תרדמה, מוכח דאפילו בעת שהיה התרדמה עליו נקרא אדם. אבל יש לדחות שאדרבה דוק מינייה לאידך גיסא, מדכתיב ויפל ה' תרדמה על האדם וישן, משמע שרק קודם שישן נקרא אדם, ועיי"ש שמביא ראיה שישן מיקרי אדם מסך שמן המשחה על מת, עיי"ש. וראה בסי' פרי אשל (חידושים עמ"ס יבמות לרבי שלום אלחנן הלוי זצ"ל וואבאלניק תרל"ז עמוד 42) שכתב: ישן ששחט לא נזכר בשום מקום, ובאמת משכחת דבר זה באותן שיש להם חולי אשר עושים מעשיהם גם בעת השינה כמובא בספרי הרפואה, ועמד אצלו אחד ער אשר יודע הלכות שחיטה, אמנם פשוט ששחיטתו פסולה, ולרוב פשיטותו לא כתבוהו המפרשים ובעלי תשובה.

ובתבואות שור (סימן ד' סק"ד) הביא דין זה שיש מגדולי הפוסקים שכתבו שאף על גב שלא בעי' שיכוין אפילו לחתיכה בעלמא, מ"מ כוונה קצת בעי' דקרא "דזבחת" הוה ליה כאילו כתיב ועשית וכו', ואם בשינה דחף לסכין נמי פסול. וראה בשדי חמד (מערכת י' כלל ל"ד) שהאריך בקיום מצוות ע"י אדם ישן, אם קיים מצוה בשנתו אי יוצא בה ידי חובה. ובשו"ת תורה לשמה (סימן קמ"ד) לגבי העובר עבירה בשנתו.

11. באיזה גיל גוי נעשה בר מצוה להתחייב על קיום שבע מצוות בני נח? הוכח מפרשת השבוע!

כאשר יגיע לכלל דעת. וכן כתב בשו"ת שואל ומשיב (מ"ת ח"א סימן י"ד) וכן בשו"ת מהרי"א (יו"ד סימן א') וכן כתב המנחת חנוך (מצוה ק"צ) שכן נחת מתחייב בשבע מצוות כאשר יגיע לכלל דעת.

אבל בשו"ת חמדת ישראל (ח"א עמוד קג) כתב: דאף נכרי נעשה בר מצוה בגיל שלוש עשרה. והנה בשו"ת תשובה מאהבה (ח"ג סימן תל"ב) וכן המנחת חנוך (מצוה ק"צ) הקשו: לפי השיטות שנכרי מתחייב במצוות כאשר הוא יגיע לכלל דעת. דהרי אמרינן בגמרא במסכת נזיר (דף סב ע"א) דלפי חד מ"ד כמו בישראל איכא דין מופלא הסמוך לאיש, דהיינו שישראל קטן יכול לנדור שנה לפני הבר מצוה, אם כן הוא הדין לנכרי, ולפי השיטות שכן נח מתחייב במצוות כאשר הוא מגיע לכלל דעת, אי"כ איך שייך לרבות נכרי שאפילו שנה שלפני שמקבל את הדעת נמי מתחייב, וכי מי יודע מתי הנכרי מקבל דעת?

החתם סופר (יו"ד סימן שיז) מתרץ: מה שכן נח מתחייב במצוות כאשר הגיע לכלל דעת זה רק במצוות של דייניהם, מה שאין כן לגבי נדרים דילפינן מאי – איש לרבות עכו"ם שהרי הם נודרים כמו ישראל, ולכן החיובים שלהם גם כן כמו ישראל רק מגיל שלוש עשרה, ולכן שפיר מרבינן מופלא הסמוך לאיש. והאור שמח בהלכות איסורי ביאה (פג) מוסיף על דברי החתם סופר ומחדש שכן נח שהרג את הנפש כשהוא קטן חייב.

12. מדוע אנו מברכים בברכות השחר שלא עשאי גוי ואין אנו מברכים שעשאי ישראל?

עוד מתרץ הבי"ח (או"ח סימן מ"ו): שאם היה מברך שעשאי ישראל, שוב לא היה יכול לברך שעשאי בן חורין, ושעשאי איש, מכיוון שהלשון שעשאי ישראל שכבר בירך משמעו בן חורין ומשמעו נמי איש ישראל, ולא אשה דאשה נקראת ישראלית ואם כן לא היה יכול לברך שלש ברכות אלא ברכה אחת, ואין זה כוונתנו לקצר בברכות אלא להאריך בהודאות ולברך על כל חסד וחסד ברכה בפני עצמה ועל כן מברך שלא עשאי גוי ועוד מברך על החסד שלא עשאי עבד דזיל טפי ועוד שלא עשאי אשה.

הט"ז (או"ח סימן מ"ו סק"ד) הקשה על תרוץ זה של הבי"ח: דהרי תוספות בגמרא במסכת מנחות (דף ל"ו ע"א ד"ה סח) כתבו: דבכל מקום שיש לפטור שני דברים בברכה אחד אסור להרבות בברכות, ואם כן הכא נמי היה לו לברך ברכה אחת והיה בכללה שאר ברכות.

הט"ז (או"ח סימן מ"ו סק"ד) מתרץ: שרצו להורות בזה שלא יטעה האדם לתלות ח"ו חסרון בבריאת האדם על שבורא עכו"ם וכן בבריאת אשה, ובאמת יש בהן צורך אפילו בבריאת עכו"ם שיצאו מהם גרים

בדעת תורה (סימן רמ"ב) בשם הספרי, ואיתא בגמרא במסכת פסחים (דף ק"ט ע"א) אין שמחה אלא בבשר ויין אפשר דיש סברה להעדיף בשר, אבל שאלתי כמה דיינים ואמרו לי שאין שום סברה להעדיף אם אוהב שניהם אותו דבר.

ובתורת חיים על הגמרא במסכת עירובין (דף י"ט ע"א) מובא בביאור הלכה (סימן רמ"ב בסופו) נראה לפי ששבת בראשית רמז הוא לעולם הבא יום שכולו שבת כידוע ולכך חייב אדם בשבת בראשית לעשות

"ויפל ה' אלוהים תרדמה על האדם וישן וייקח אחת מצלעותיו ויסגור בשר תחתנה" (ב כא)

בשו"ת תולדות יעקב להרב יעקב זאב כהנא זצ"ל מק"ק פאסוואל (נדפס בוויילנה תרס"ז יו"ד סימן לא עמוד 136) כתב: נולד ספק אצלי בשוחט ובודק ששחט בעת שנתו, כי יש אנשים הנדמים לאנשים אשר נעורים בעת שינתם כי הולכים ועושים מלאכתם כאיש ער ובאמת ישנים, האם כשרה שחיטתו אם בדקו הסכין אחר השחיטה ונמצא יפה? האם י"ל דכיון דישן הוא ולא בר חיוביה הוא אינו נקרא בר זביחה תופעה זו נקראת 'סהרוריות' (סהר על שם הירח) או מחלת ירח. וראה בשו"ת הרדב"ז (ח"ה סימן קכה) שדן בדברי המשנה מגילה פ"ב מ"ב בעניין הקורא את המגילה כשהוא מתנמנם שיצא ידי חובת הקריאה ומבואר שם שבנדרם אע"ג שהוא קורא כתיקונה אינו יכול לכוון ולפיקח אינו יוצא.

והוסיף הרדב"ז וכתב: ואל תתמה היאך הנדרם יכול לקרות, כי אני ראיתי כמה בני אדם כותבים חשבונות והם ישנים ממש ונרדמים, וגם ראיתי מי שהלך לטוחן לקנות קמח והוא ישן, ואחר כך לא היה זוכר מזה כלום, ושואלים אותו והוא אומר לא זזתי ממקומי, וכן זה שהיה כותב והוא נרדם שואלים אותו והוא אומר מעולם לא כתבתי זה, וגם ראיתי מי שהיה עולה בסולם וישן לו באמצע הסולם ואדם זה ודאי לא היה יכול לכוון אעפ"י שהוא יכול לקרות עכ"ל. ובחישוקי חמד על הגמרא במסכת יומא (דף פח ע"ב) שדן בחולה במחלת הירח שאכל תוך כדי שנתו ביום הכפורים. וראה בשו"ת כוכבי יצחק לרבי יצחק

"ויצו ה' אלוהים על האדם לאמר" (ב טז)

הגמרא במסכת סנהדרין (דף נו ע"ב) לומדת מפסוק זה את כל שבע מצוות בני נח.

ויש לחקור מאיזה גיל מתחייב נכרי בקיום שבע מצוות בני נח, האם מגיל שלוש עשרה כמו ישראל או דילמא אפילו קטן מתחייב בקיום שבע מצוות בני נח?

והנה בשו"ת חתם סופר (יו"ד סימן קפד וכן בסימן שיז) נשאל מדוע בן נח לא יתחייב במצוות אפילו כשהוא קטן ולפי מה שכתב הרא"ה (כלל טז) ומובא להלכה במשנה ברורה (סימן נח) דהרי בן שלוש עשרה למצוות, והוה בכלל הא דאמרינן בגמרא דשיעורין הלכה למשה מסיני, אם כן לפי מה שכתב הרמב"ם בהלכות מלכים (פ"ט ה"ט) דלא ניתנו השיעורים הללו אלא רק לישראל בלבד, אם כן בן נח קטן גם כן יהיה חייב בשבע מצוות, ולכאורה קשה דהרי הרמב"ם עצמו כתב בהלכות מלכים (פ"י ה"ב) וז"ל: לעולם אין עונשים מהם לא קטן ולא חרש ולא שוטה לפי שאינם בני מצוות, ומקור דבריו של הרמב"ם מהפסוק בפרשת וישלח "ויהרגו כל זכר ואת טפס שבו" אם כן אנו רואים שקטן אינו נענש אף בבן נח?

ותירץ החתם סופר: דלא מסתבר לומר שקטן בן נח יהיה חייב במצוות אף כשהוא קטן בן יומו – משום דאונס הוא, ואונס רחמנא פטריה אמרינן אף בעכו"ם בן נח אלא נראה לומר שכן נח מתחייב בשבע מצוות

"ויברא אלוהים את האדם בצלמו בצלם אלוהים ברא אותו" (א כז)

כתב הטור (או"ח סימן מ"ו) שבכל יום צריך לברך "ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם שלא עשאי גוי" שצריך ליתן שבח והודאה למקום שבחר בנו מכל העו"ג וקרבו לעבודתו.

והקשו הבי"ח (או"ח סימן מ"ו), וכן הט"ז (או"ח סימן מ"ו): מדוע אנחנו מברכים בלשון שלילה שלא עשאי גוי, ואין אנחנו מברכים שעשאי ישראל?

הבי"ח מבאר בשם יש אומרים: על פי מה שאומרת הגמרא במסכת עירובין (דף י"ג ע"ב) נוח לו לאדם שלא נברא משנברא, אם כן יוצא שאי אפשר לברך על עצם הבריאה שנולד שהרי היה יותר טוב אם היה האדם לא נולד בכלל, ולכן צריך לכוון בברכות אלו - מי ייתן שלא עשאי, ועכשיו לאחר שעשאי אברך את ה' שלא עשאי גוי או עבד או אשה.

האדם שלא נברא הוא באופן אחר שהיה גייץ צורך הבריאה וזה שלא עשני עכו"ם אבל לאחרים עשה וכן באשה וזה לא היה נרמז אם אמר שעשני ישראל דהיינו אומרים שהבריאה למי שאינו ישראל אין בו צורך כלל.

13. מדוע ברא הקב"ה את העולם בששת ימים הרי היה יכול לברוא את העולם ברגע אחד?

שיצווה אותנו שגם אנחנו נעשה כך, כדי שנזכור בכל שבוע כי האל יתברך ברא העולם בששה ימים. המטה משה (סימן תפ"ב) תירץ: שלכך מעשה בראשית נבראו בששה ימים כדי שיהיו שלושה כיתות של עדים, אחד על הקדוש ברוך הוא, ואחד על ישראל, ואחד על שבת. האברבנאל (בראשית פ"ב) והכללי יקר מתרצים: שלכן היה בריאת העולם במספר הזה, כדי להעיד ולרמוז מה שנאמר בגמרא במסכת עבודה זרה (דף ט" ע"א) שיהיה קיומו של העולם ששת אלפים שנה, שיומו של הקדוש ברוך הוא אלף שנים, וביום השביעי יהיה הפסק ושבתה.

14. האם עץ הדעת נאסר לאדם הראשון לעולם או רק לכמה שעות? הוכח מפרשת השבוע!

וכתב האור החיים הקדוש בראשית פ"א פסוק כ"ט) וז"ל: כבר אמרו חז"ל בראשית רבה (פכ"א) שאם היה ממתין עד ערב שבת היה מקדש על היין ע"כ, ומתוך דבריהם אתה למד כי לא נאסר איסור עולם. ובחכמת שלמה אורח חיים (סימן רע"א) כתב שלכן אנחנו מקדשים על היין, כדי לתקן את חטא אדם הראשון שחטא בגפן, ובקידוש זה אנו רוצים לתקן אותו. ובפרט לפי מה שכתבו המקובלים דאם היה אדם הראשון ממתין עד הלילה והיה מקדש על הגפן היה מותר לו העץ, וא"כ בקידוש זה אנו רוצים לתקן חטא אדם הראשון שכבה נרו של עולם, ואנו רוצים לתקן זה להעלות נרו של עולם, לכך ראוי בקידוש ליתן עינו בנרות, כדי להכיר הרמז שמכווין להעלות נרו של עולם שכבה על ידי חטא אדם הראשון בגפן.

15. איך נכשל אדם הראשון באכילת עץ הדעת הרי אין הקב"ה מביא תקלה על ידי צדיקים?

עוד מתרץ החיד"א בספרו ראש דוד: ע"פ מה שכתב ביפה מראה ירושלמי פרק קמא דדמאי שה' שומר נפשות חסידיו דווקא מן השוגג, אבל כשיש פשיעה מצד אדם איהו דאפסיד אנפשיה, ואצל אדם איהו דאפסיד אנפשיה. וכותב החיד"א בראש דוד (שם עמוד כ"ה) הא דאדם הראשון האם היה שוגג או פושע באכילת עץ הדעת תליא במחלוקת במדרש: דאיתא במדרש (בראשית פרשה י"ט) "ותיקח מפריה ותאכל" א"ר אייבי סחטה ענבים ונתנה לו ר' שמלאי אמר בישוב הדעת באת עליו, דלמ"ד דענבים סחטה לו היה שוגג וכמו שפירש המהר"ש יפה דסחטה לו כדי שלא ירגיש, שאם תיתן לו הפרי ממש לא היה אוכל, ולמ"ד בישוב הדעת נתנה לו חשיב מזיד.

16. אדם המקפיד על חברו ולא מוכן למחול ולסלוח האם יכול לשמש בתור שליח ציבור? הוכח מפרשת השבוע!

צריך להקפיד יותר שהש"ץ יכוון להוציא את כל השומעים, ושלא יקפיד עליהם.

עוד יעויין באליה רבה (סימן תרו סק"א) שכתב בשם המקובלים שמי שאינו מעביר שנהא ביום כיפור אין תפלתו נשמעת. אם כן ודאי שאינו ראוי להיות שליח ציבור.

ונראה להוסיף שבראש השנה יש ענין נוסף שלא יהיה לשליח ציבור קפידה על שום איש מהציבור שהרי השליח ציבור אומר בתפלתו ודברך אמת וקים לעד, ופירש הר"ן בגמרא במסכת ראש השנה (דף יב ע"ב מדפי הר"ף): פירושו למדנו מדברי אגדה וכך היא, לעולם ה' דברך נצב בשמים קיים דברך, כשם שהתקנת עם אדם כשם שדנת אותו ברחמים כך אתה תרחם הדורות הבאים אחריו לעולם, לא כך גזרת על אדם (פרשת בראשית פרק ב פסוק יז) כי ביום אכלך ממנו מות תמות, אמר להם למלאכים שרצו שהקב"ה יעניש מיד את אדם הראשון במיתה (ע"ין פסיקתא רבתי פיסקא מא בחודש השביעי סימן ב) ושמה פרשתי יום שיש לך יום משלי אמרתי, היום אני נותן לו תשע מאות ושלושים שנה ומניח לתולדותיו שבעים שנה, לפיכך אמר דוד ריבון העולמים אלמלא שדנת אדם הראשון בשעה שאכל לא חיה האילן לא חיה אפילו שעה אחת והתקנת עמו ברחמים כך התקנת עמי שאתה דן את בניו ברחמים, עכ"ל. ואם הוא ש"ץ שבא להוציא את הרבים, ודאי שיש לו לנהוג וללכת בדרכיו אלו של הקב"ה ולמחול למי שפגע בו, כמו שהקב"ה דן ברחמים את אדם הראשון שחטא. ואדם שלא נוהג במידה זו, ומסרב למחול, איך יוכל לעבור לפני התיבה, ולבקש מהקב"ה שימחול לנו על חטאינו?

והגם שעדיין אינו במדרגה נכבדה זו, למחול לו בלב שלם, ולהעביר כל טינה בלבו, מ"מ עצם זה שיאמר בפיו שהוא מוחל המחילה מועילה, שכן 'דברים שבלב אינם דברים', כמפורסם בשם רבנו ישראל מסלנט שאמר כי מחילה אינה צריכה קניין, וממילא אם יאמר בפה הריני מוחל, אין זה

כמו שאומרת הגמרא במסכת בבא קמא (דף ל"ח ע"ב) שחש הקדוש ברוך הוא על שני אומות בשביל שתי פרידות טובות שעתיד לצאת מהם רות ונעמה ודבר זה הוא ק"ו באשה שיש בה בריאה טובה שגם היא מקיימת קצת מצות, על כן אמר שנותן הודיה לו יתברך שלא עשאו עכו"ם הורה בזה שיש צורך בריאה גם בעכו"ם וכ"ש באשה אלא שזכה

"ויכל אלוהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה" (ב ב).

והקשו המפרשים: מדוע ברא הקב"ה את העולם בשישה ימים, והרי הקב"ה היה יכול לברוא את כל העולם ברגע אחד? הכלי יקר (פרשת האזינו פרק ל"ב) מבאר: שלכן נברא העולם בשישה ימים למרות שהעולם היה יכול להיברא ברגע אחד, אלא שאומרים לרשע שבחטאו הוא מאבד דבר גדול, שנברא בששת ימים.

המב"ט בבית אלוקים בשער היסודות (פרק ל"א) מתרץ: שהיה צורך שהקב"ה יברא את העולם בשישה ימים וישבות וינפש בשביעי, כדי

"ויצו ה' אלוהים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכול תאכל ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות" (ב טו).

יש לחקור האם נאסר לאכול מעץ הדעת לעולם או דילמא נאסר לאכול מעץ הדעת רק לכמה שעות או ימים.

והנה במדרש רבה (בראשית פרשה כא) נאמר: דרש רבי יהודה בן פדייא מי יגלה עפר מענין אדם הראשון שלא יכולת לעמוד בצווי אפילו שעה אחת והרי בנין ממתנינים לערלה ג' שנים, שנאמר ויקרא י"ט שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל, א"ר הונא כד שמע בר קפרא כן, אמר יפה דרשת בן אחות.

והקשה החיד"א בספרו ראש דוד (בראשית) איך נכשל אדם הראשון ואכל מעץ הדעת, הרי איתא בגמרא במסכת נדרים (דף ז) שאין הקב"ה מביא תקלה על ידי צדיקים, א"כ איך הגיע כזה מכשול לאדם הראשון? החיד"א בספרו ראש דוד (שם) מתרץ: על פי מה שכתבו התוספות בשם רבינו תם בגמרא במסכת שבת (דף י"ב ע"ב) וכן בגמרא במסכת פסחים (דף ק"ו ע"ב) ובגמרא במסכת גיטין (דף ז' ע"א) וכן במסכת חגיגה (דף ט"ז ע"א) ובגמרא במסכת חולין (דף ה' ע"ב) שרק באיסורי אכילה שאסורים מצד עצמן אמרינן שאין הקב"ה מביא תקלה על ידן, אבל במידי אכילה דתלוי בזמן כגון לאכול לפני הבדלה או לאכול ביום כיפור, הקב"ה מביא תקלה לצדיקים, לפי דברי התוספות אתי שפיר דכיון דמבואר לעיל דהאיסור של אכילת עץ הדעת היה תלוי בזמן לכן היה אפשר שהקב"ה יביא תקלה לאדם הראשון.

"ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות" (ב ז)

שמעון פגע בראובן, והוא ביקש מחילה, וראובן לא רוצה למחול לו, או שאומר שהוא מחל לו אבל זה מהשפה ולחוץ האם ראובן ראוי להיות ש"ץ?

לכאורה אם שמעון אינו מתכוון להוציא ידי חובה את ראובן, אז בוודאי שאינו יכול להיות ש"ץ וכמו שכתב הרמ"א (סימן תקפא ס"א): אם יהיה לו שונא ומכווין שלא להוציא, גם אוהביו אינם יוצאים בתפלתו. ואף אם מתכוון להוציא, אינו ראוי להיות שליח ציבור וכמו שכתב המשנה ברורה (סימן נג ס"ק נז) וז"ל: אם נעשה שונא לש"ץ לאחר שהסכים עליו, תו אין היחיד יכול למחות, אלא הש"ץ מחוייב לומר בפירוש שיסיר הקנאה מלבו ויוציאו בתפלתו. ויעויין עוד במשנ"ב (שם ס"ק יז) שכתב: ואם יש לו לשליח ציבור שום קטטה ואיבה עם אחד מהקהל, אז צריך להעמיד את הדבר לפני הרב או הקהל לפשר ולעשות ככל אשר נראה להם נכון ואם יש חסרון ומניעה מצד שכנגדו אז הוא נקי ומה יש לו לעשות.

ויש לציין שבראש השנה הדבר חמור יותר, וכמו שכתב בערוך השולחן (סימן תקפא ס"ה): כתב רבינו הרמ"א וז"ל וכן צריך להוציא את כל אדם בתפלתו ואם יהיה לו שונא ומכווין שלא להוציא גם אוהביו אינם יוצאים בתפלתו, עכ"ל. ונ"ל דזה אינו אלא כשיש הרבה עמי ארצות שאין יכולים להתפלל בעצמם ויוצאים בתפלת הש"ץ אבל אצלנו שכל אחד מתפלל לעצמו לא שייך כלל דין זה... לבד במוספי ר"ה אפשר לומר כיון דעיקר התקיעות הם על סדר הברכות ואצלנו שאין תוקעים בלחש א"כ עיקר התפלה היא של הש"ץ, וכן במוסף יוה"כ מפני העבודה ואולי זה נראה כמוציא את הציבור וצ"ע, עכ"ל. הרי שבמוסף של ר"ה ויוה"כ

סק"ט) גם ראוי למחול לכל מי שחטא כנגדו וציערו ובזכות זה האדם מאריך ימים.

וכן יש לשפץ זה לנהוג, שימחל לחברו, ובתפילתו יחשוב: ריבוננו של עולם, כל כך קשה היה לי לסלוח ולמחול לאדם זה, אך בכל זאת, אני התגברתי על רגשותיי, אני מוחל לו בלב שלם. אנא ריבון עולם, סלח ומחל לי גם אתה על עוונותיי ופשעי שלי ושל כל עם ישראל. (חשי"ח ר"ה לה ע"א).

17. מדוע לא ברא הקב"ה את חוה מעפר כמו שאדם נברא מהעפר?

ובגיליוני חשי"ח בגמרא במסכת ברכות (דף ס"א ע"ב) הביא דעות שגם בעלי החיים נבראו בגוף אחד הזכר והנקבה.

ובאלישיך הקדוש בפרשת השבוע הקשה גם כן למה עשה ה' ככה, ולא ברא את האשה עפר מן האדמה כאשר יצר את האדם? והאלישיך מביא שבגמרא במסכת כתובות (דף ח ע"א) הקשה רב אבהו: דהרי בפסוק אחד נאמר "זכר ונקבה בראם", ובפסוק אחד נאמר "ויבא ה' אלוהים את האדם" – אלא בתחילה עלה במחשבה לברוא שנים, ואחר כך לא ברא אלא אחד, והנה בזה תכפל הקושיה למה לא עשה כמחשבתו, ועוד שהכתוב מעיד שבראם, ואיך הייתה מחשבה בלבד, וגם אומרו שקרא את שמם אדם, ואיך נאמר שלא נבראו אלא אחד.

ומתוך האלישיך הקדוש: כי לפניו יתברך עלה במחשבה לברוא שני גופים זכר ונקבה עפר מן האדמה, אך ראה כי יהיה פירוד בינו ובין האשה ולא יהיה זיווגם עולה יפה, כי אפילו עתה שנבראת הנקבה ממנו ממש קשה לזווגם כקריעת ים סוף, ומה גם אם מראשיתם היו נבראים בפירוד, על כן לא ברא אלא אחד, ולא אמר לא ברא אלא את אדם כי אם אלא אחד, ואין צריך לומר לרבותינו ז"ל בראשית רבה (ח' א') וכן בגמרא במסכת ברכות (דף ס"א ע"א) שדו פרצופים נבראו שהייתה נפש הזכר בפרצופו ונפש הנקבה בפרצופה ושניהם גוף אחד, כי אם אף אם נאמר כפשט הכתוב, יהיה כי שתי הנפשות שהיו עתידות בשני גופים מן העפר היו בגוף אחד, של הזכר בגוף ושל הנקבה בצלע שנבראת ממנו כפי דעתנו.

18. מי היכה את אדם הראשון?

אולם ממשיך רבנו יוסף חיים זיע"א ומביא שם שהזדמן לו לפי שעה כתב עת "המגיד" (י"א אלול תרל"ג – שנה י"ז) וכתב שם י. רייפמאן, שהפירוש הזה לא יצא מפי בעל הטורים, אלא מתחת ידי מתלוצצים שהעתיקו כן מספר "מחברות עמנואל" (לעמנואל מרומי מחברת כ"ב 23 וז"ל: ויגש העשירי ויאמר אמור נא פלא יועץ מה הצד הכתוב באומרו היא נתנה לי מן העץ, והיה לו לומר מפרי העץ לפי הנראה, ועתה אמור בחסדך מה פירוש בו אתה רואה ואען ואומר חייך ידירות נפשי כי כוננת הפסוק היא נתנה לי מן העץ על ראשי וזכאה לארץ חייתי עד שאכלתי בעל כרחי שלא בטובתי, ע"כ. ומסכים עם י. רייפמאן שמקור הדברים במחברות עמנואל, וודאי שאין זה מבעל הטורים, וכתב שעל פי דברי ליצנות אלו יש לפרש את מה שמרגל בפומייהו שאינשי כשמכה האב לבנו או הרב לתלמידו או האדון לעבדו, אומרים בלשון ערבי "אל עצא טלעת מן אל גאנא" פירוש "מכת העץ יצאה מן הגן". ועיי"ש שמרחיב וכותב שאולי יש לגרוס בדברי בעל הטורים במקום "שהכתינו" שצריך לומר "שהגעתינו".

אולם בקובץ אור תורה (סיון תשל"ו סימן מט) מובא הערות של הגר"מ מאזוז שליט"א על הספר עוד יוסף חי, ושם כתב שיש לפרש מה שכתב הבעל הטורים, ע"פ דברי הגמרא במסכת יבמות (דף סג ע"א) שדורשת את הפסוק "עזר כנגדו" שזכה כנגדו לא נזכה מנגדתו, וכתב שם רש"י שמנגדתו זה לשון מלקות, והוסיף שם שיעקב רייפמאן הנוכח הוא היה מגדולי המשכילים בזמנו והגאון בעל הבן איש חי לא ידע מה טיבם.

ובספר תורה והלכה (לרבי אברהם שמואל זילברשטיין זצ"ל ירושלים תרצ"ח) מיישב את דברי בעל הטורים, שכיון שאדם הראשון הכשיל את חוה שהוסיף איסור נגיעה, א"כ היה כבר חייב כליה, והדין הוא שחייבי כריתות שלקו יצאו מידי כריתתן, א"כ חוה הלכתה אותו כדי שיפטר מהעונש, ואז יוכלו לחזור למצב. הקודם ולקיים את מצות פרו ורבו,

19. היכן הבל קבור?

וברמב"ם הלכות בית הבחירה (פ"ב ה"ב) כתב: ומסורת ביד הכל שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח בגורן ארונה הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התיבה והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל ובו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא ומשם נברא אמרו חכמים אדם ממקום כפרתו נברא. ומכל מה שאמור לעיל שקין והבל רבו במקום המקדש, וכן שם הקריבו את קרבנם, א"כ גם מקום קבורת הבל היה במקום זה.

ולפי זה יש להקשות, שנמצא שהבל קבור במקום המזבח, ואיך כוהנים במשך כל שנות קיומו של בית המקדש, הילכו שם, הרי זה טמא בטומאת אהל המת.

שקר כי מחול לו. ומצינו עוד בגיליוני חשי"ח בגמרא במסכת קידושין (דף מט ע"ב, בשם נימוקי מהרמ"מ), שכתב כי המבייש את חברו וכדומה, ומחל לו בפיו, אף על פי שלא מחל לו בלבו, אמרין ביה גם כן דברים שבלב אינם דברים.

והנה אמרין בגמרא במסכת מגילה (דף כח ע"א) מר זוטרא כי הוה סליק לפורייה אמר שרי ליה לכל מאן דצערן, והיא סגולה לאריכות ימים, כמבואר שם בגמרא, וכן הביא זאת המשנה ברורה (סימן רלט

"ויפל ה' אלוהים תרדמה על האדם וייקח אחת מצלעותיו ויסגור בשר תחתנה" (ב כא)

והקשו האלישיך והאור החיים: מדוע לא ברא הקב"ה את חוה מעפר כמו שברא את האדם מהעפר?

הנה הטור בהקדמה לחלק אבן העזר כתב בשם הראב"ד כי לטובת האדם ולהנאתו הגדולה ברא את האשה מהצלע של אדם, שאילו נברא זכר ונקבה כשאר הברואים הייתה האשה אצל האדם כנקבות בהמה אצל הזכר שאינה מקבלת שלטונות הזכר ולא עומדת אצלו לשמשו, אך זה חוטף מזה וזה בועט בזה ואיש למעברו יפנו, וגם אינם מיוחדים זה לזה לפי שבתחילה נבראו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו, ולכן ראה הבורא יתברך צורך האדם והנאותיו, וברא אותו יחיד, ולקח אחת מצלעותיו, ובנה האשה ממנה, והביאה אל האדם להיות לו לאשה, ולהיותה לו לעזר ולמסעד, מפני שהיא נחשבת לו כאחד מאבריו אשר לו לשמשו, וכי יהיה מושל עליה כמושלו על אבריו, וזהו מה שאומרת התורה "ולאדם לא מצא עזר כנגדו" (בראשית ב כ) במציאות המחשבה הקדמונית, כאשר ברא את הנבראים מן האדמה זכר ונקבה, והביט וראה בטובת האדם, ולא מצא עזר לאדם בבריאה ההיא. ועל זה אמרה התורה "לא טוב היות האדם לבדו" (בראשית ב י"ח) כלומר אין טוב שיהיה האדם מתבודד עם האשה כמו הבהמות שהם מתבודדים ואין הנקבות מיוחדות ליזכרים, "אעשה לו עזר ממנו כנגדו" כלומר אבראנו בעניין שיהיה לו עזר ממנו, ושתהיה מיוחדת לו, וזהו כנגדו, כלומר שתעמוד אצלו יום ולילה.

"ויאמר האדם האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל" (ג יב) כתב הבעל הטורים: "היא נתנה לי מן העץ ואוכל", לפי הפשט שהכתינו בעץ עד ששמעתי לדבריה. וכן מובא במושב זקנים לבעלי התוספות בלשון דומה.

ומביא כן מרן החפץ חיים זצ"ל בספרו שם עולם קונטרס נפוצות ישראל (פ"ה) שאיתא במדרש שהכתה חוה את אדם הראשון בעץ ממה דכתיב היא נתנה לי מן העץ ולא כתיב מן פרי העץ.

ובפירוש הטור על התורה (מהדורת ר' יעקב ריינץ, ירושלים תשס"ו – בראשית כט לב) הביא פירוש מחודש מאוד (מכת"י ולי"מ בחז"ל ובמפרשים אחרים על הפסוקים "ותהר לאה ותלד בן ותקרא שמו ראובן כי אמרה כי ראה ה' בעיני כי עתה יאהבני אישי, ותהר עוד ותלד בן ותאמר כי שמע ה' כי שנואה אנכי ויתן לי גם את זה ותקרא שמו שמעון", וכתב זצ"ל: "בראובן אמר "כי ראה" ובשמעון אמר כי שמע", (בראשית כט לב-לג) לפי שתחלה קודם שנולד ראובן היה מכה בה ומשנולד נמנע מלהכותה, ועל כן אמרה "כי ראה", ועדיין היה מקנתרה בדברים ומשנולד שמעון נמנע גם מזה, ועל כן אמרה "כי שמע", ועדיין לא היה מתחבר אליה, וכשנולד לוי נתחבר אליה "על כן קרא שמו לוי" (פסוק לה).

רבנו יוסף חיים זיע"א בספרו עוד יוסף חי דרושים (פרשת כי תצא עה"פ וכי יהיה באיש חטא משפט מות) מביא מפירוש "עייטור ביכורים" על הבעל הטורים, שדייק כן ממה שאמר "היא נתנה לי מן העץ", ולא אמר "היא נתנה לי ממנו ואוכל", שהרי כבר אמר הקב"ה המן העץ וכו' ומדוע חזר אדם הראשון והזכיר את העץ, אלא להורות שחוה היכתה אותו בעץ. ובהגהות עטרות אד"ר (להאדרי"ת שם) מבאר שדייק כן מדלא כתיב "ימפרי העץ", יש לומר שעקרה ענף ממנו להכותו.

"ויאמר קין אל הבל אחיו ויהי בהיותם בשדה ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגו" (ד ח)

במדרש בראשית רבה (כב, ז-ח) רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמר על מה היו מדיינים אלא זה אומר בתחומי בית המקדש נבנה זה אומר בתחומי בית המקדש נבנה, שנאמר "ויהי בהיותם בשדה" - ואין שדה אלא בית המקדש כמאמר הכתוב "ציון שדה תחרש" ומתוך כך ויקם קין על הבל אחיו ויהרגו.

ומי קבור? אמר רבי אלעזר בן פדת עופות השמים וחיות טהורות קברוהו ונתן להן הקב"ה שכון שתי ברכות שמברכים עליהן אחת לשחיטה ואחת לכיסוי הדם.

היבואי תחת המזבח. ובמשנה למלך (פ"א מהלכות בית הבחירה הי"ג) שדן בזה אי תחת המזבח היה חלול עד התהום, ובחידושי החתם סופר על מסכת סנהדרין (דף יב ע"א ד"ה ר' יהודה אומר) שהרחיב במעשה זה, והאם מצאו ממש תחת המזבח, או בביתו שהיה מחובר במחילות לתחת המזבח.

ואף שהגמרא במסכת נזיר (דף נד ע"א) אומרת: שקבר שקודם הדיבור אינו מטמא באהל, הרי ברש"י ובתוספות (שם ד"ה או) כתבו דהיינו רק לדעת ר"ש דאמר במסכת יבמות (דף סא) דעכו"ם אינו מטמא באהל דכתיב "אדם כי ימות" וכרי אינו קרוי אדם, אך לחכמים דקבר נכרי מטמא הכי נמי קבר שלפני הדיבור, וצ"ע.

ועין בירושלמי במסכת סנהדרין (פ"א ה"ב) דחזקיהו המלך עיבר את השנה מפני הטומאה, והטומאה הייתה שמצאו את הגולגולת של ארנן

20. מי היה האדם הראשון שיצר גולם?

אדם, שאלוהו שם אביו של אדם מה היה שמו, אמר להם לא היה לו אב אלא הקב"ה בראו גולם מן הארץ ונפח בו נשמת חיים, אמרו לו כיצד עשהו מיד לקח רגיבת עפר ועשאו צורת גולם ונכנס בנפוחו השד והיה בו חיות מיד אמרו "זה אלוהינו" והאמינו בו.

21. מדוע הפורץ גדר מקבל דווקא עונש שנחש ישכנו ולא שאר עונשין מה קשור הנחש לפרוץ גדר?

שמעתי פעם מהגאון הצדיק רבי אלימלך בידרמן שליט"א רעיון נפלא בעניין זה: שהיה פעם אדם שרצה לקפוץ ממגדל אייפל ואמרו לו שתתרוקן לגמרי אם תקפוץ מכזה מקום גבוה, אז אמר נקפוץ רק קומה אחת מהגג עד החלונות של הקומה אחרונה, אמר לו חבר שלו כל זמן שאתה אינו עובר הגדר יש לך ביטוח אבל ברגע שעברת את הגדר ואתה רוצה קצת ליפול אז אין כבר אחריות כמה שתיפול ותוכל להתרוקן לגמרי.

המהר"ל (בנר מצוה חלק ב' עניני חנוכה) מתרץ: כי הגדר הוא נעשה לקיום ולשמירה, והם דברי חכמים שהם נעשו לסייג ולגדר, אשר כל גדר הוא שמירה וקיום, וכאשר הוא פורץ דבר שהוא לשמירה ולקיום, אין לו קיום, ולכך כתיב "ישכנו נחש", כי הנחש הביא מיתה לעולם, והנחש מוכן אל זה ביותר, כמו שהביא מיתה אל העולם, וזה שהוא פורץ הגדר שהוא לשמירה ולקיום, ראוי בעצמו אל המיתה, להיות בטל לגמרי מן העולם.

והחיד"א (בספרו פני דוד בפרשה) מתרץ מדוע מיעטה התורה את היצר הרע: דאפשר לומר דרך הלצה כי כאשר הרשע מגדיל עונות יום יום ומרגיל עצמו תדיר בעריות וגזלות וכיוצא כשהוא במדרגה זו, אין צורך ליצר להסיתו ולפתותו כי הוא מעצמו הולך ועושה כי ההרגל נעשה טבע וזה תכלית הרשע, וזה מה שאמר הפסוק כי רבה רעת האדם בארץ כל כך נתרבתה עד שבאו למדרגה שיצרם הוא מועט שאין לו צורך ליצה"ר לפתותה, והוא אומר וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום כלומר שהיצר הוא מעט רע מעט הוא הפיתוי וההסטה כי אין לו עוד צורך לטרוח עמם. ולפי זה מפרש באופן נפלא: הא דאיתא בגמרא במסכת סוכה (דף נ"ב ע"א) דלעתיד לבא היצר הרע נדמה כהר לצדיקים, ולרשעים כחוט השערה, כי הצדיקים בהיותם זהירים להישמר ממנו כל יום מתחדש יצרן בטענות ופיתויים קשים מהראשונים אולי יפותה ועל זה הדרך הולך וגדל הפיתוי וההסטה חדים לבקרים, והרשעים להפך כי בהיות שהורגלו ערב ובקר בעבירות ההרגל נעשה טבע ואין לו צורך לפתות' ולכן נדמה להם לחוט כי באמת בסוף כך היה להם היצר הרע דק לקוי אינו מפתה ואינו מסית כי כבר זכה בו והורגל לעבור על דת.

22. את מי אדם אוהב יותר – את עצמו או את בנו? הוכח מפרשת השבוע!

שמה על אהבת בנו שהיא אהבה יותר גדולה מאהבת עצמו לא יוכל להגביר את אהבת השי"ת, ולא רצה שתמצא אצלו אהבה שתגדל על אהבתו את הבורא ית', ולכן לא נשא אשה כדי שלא יבוא לידי נסיון. ובתוספות במסכת כתובות (דף נב ע"א ד"ה והיו) כתב שאמנם אמרינן ש"אשתו כגופו" אבל לא אמרינן "בתו כגופו".

ורבנו החיד"א זיע"א בספרו נחל קדומים בפרשת מטות (אות ה') מבאר לפי מחלוקת זו את הפסוק "נקום נקמת בני ישראל" וראה בגמרא במסכת בבא בתרא (דף קלו ע"ב) כל לגבי נפשיה אפילו במקום בריה נפשיה, וכן בגמרא במסכת כתובות (דף עט ע"א) במקום ברתה נפשיה עדיפא ליה, וכן בגמרא במסכת נדרים (דף לט ע"א) מן חיותיה לא אדריה מן חיותיה דבריה אדריה, וכן בגמרא במסכת קידושין (דף כ ע"ב) לא באת לידו עד שמוכר את בתו לא באת לידו עד שמוכר את עצמו.

"יודע אדם עוד את אשתו ותלד בן ותקרא שמו שת כי שת לי אלוהים זרע אחר תחת הבל כי הרגו קין ולשת גם הוא יולד בן ויקרא את שמו אנוש אז הוחל לקרוא בשם ה'" (ד כה כו)

כתב בפירוש הרא"ש עה"ת: "מלמד שבאו בני הדור ושאלו לו לאנוש מה שמו של אביך אמר להם שת, שאלוהו מה שמו של אבי אביך, אמר להם

"יורא ה' כי רבה רעת האדם בארץ וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום".

והקשה החיד"א בפני דוד בפרשה אכין ורקין הם מיעוטיין, והכא רק רע מה מיעט?

ותירץ: בשם הרב מהר"ר ישעיה באסאן זלה"ה כי היצר הרע הוא מקטין עונות האדם בטענות בלות ומטולאות שאין להם על מה שיסמוכו ומפתה האדם, וזה מה שאמר הפסוק וכל יצר מחשבות לבו רק רע למעט הרע ולצדד צדדים שאינו איסור חמור כגון דהוי ספק ורחמנא לבא בעי, או זה חומרת חז"ל לגדר דווקא וכיוצא משאות שווא ומדוחים, והוא אומר רק רע, כך תירץ החיד"א בספרו פני דוד בפרשה הרב מהר"ר ישעיה באסאן זלה"ה, חזינן מדבריו הקדושים דעיקר הפיתוי יצר הרע לומר על דברים שזה רק גדר.

הנה כתוב בספר קהלת (פרק י" ח) "ופורץ גדר ישכנו נחש".

ומקשה החפץ חיים בפרשה על הפסוק ואתה תשופנו עקב (עמוד ס"ה) וכן המהר"ל בנר מצוה (חלק ב' עניני חנוכה): מדוע פורץ גדר מקבל דווקא עונש שנחש ישכנו מה קשור הנחש לפרוץ גדר?

ואפשר לומר על פי מה דאיתא במסכת שמחות (פרק ד) רבי שמעון בן יוחאי אומר הנחש פרץ גדר מתחילה, לפיכך נעשה ספק לטור לכל פורצי גדרות.

החפץ חיים בפרשה על הפסוק "ואתה תשופנו" עקב (עמוד ס"ה) מתרץ: שאם נשאל את הפורץ גדר למה עשיתי כן, יענה ויאמר לא פעלתי עוון הלא אינו נוגע באיסור תורה, אבל אינו צודק כי כל גדר שגדרו חז"ל הוא מפני שראו למרחוק וצפו שהעובר עליו סופו שיגיע לאיסור תורה, ומשום כך עונשו בהכשת נחש, כי הנחש מכיש בעקב, והלא אם נקטעה רגלה האדם מן הארכובה ולמטה יכול לחיות ואין חסרון העקב סכנה כלל ומדוע ימות בהכשת העקב? אלא משום שהארס מחלחל ומתפשט מעקבו עד ראשו וממיתו כך הדבר גם בעובר על דברי חכמים ופורץ גדרים שמתחיל באיסור שבות מדבריהם ולבסוף יבא לאיסור סקילה. ועיין במסילת ישרים פרק ו' כעין זה.

"זה ספר תולדות אדם ביום ברוא אלוהים אדם בדמות אלוהים עשה אותו" (ה א)

איתא במדרש בבראשית רבה (פכ"ד אות ז) "בן עזאי אומר זה ספר תולדות אדם זה כלל גדול בתורה, ר"ע אומר יאהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה".

בראב"ן (שו"ת סימן לז) הביא מדרש זה וכתב: נראה לי פירושו, דהכי דריש בן עזאי, "זה ספר תולדות אדם" שכל אדם יאהב חבירו כאילו הוא תולדה שלו כלומר בנו, ורבי עקיבא אומר כל אדם יאהב חבירו כעצמו. ובהא פליגי בן עזאי סבר אדם אוהב את בנו יותר מגופו, ורבי עקיבא סובר אדם אוהב את גופו יותר מבנו.

ובהגהות דבש דיבורים על ספר דבש לפי (מערכת א' ארך אהבה אות יב) כתב לפי ביאור זה בדברי בן עזאי, שיש לומר שלכן בן עזאי לא נשא אשה כי ידע בעצמו שאהבת השי"ת יותר גדולה אצלו מאהבת עצמו, אבל חשש

לאחר מספר שנים של הדפסת והפצת עלון זה בארץ ובחו"ל, פאחר והוצאת העלון כרוכה בהוצאות כספיות גדולות, לצערנו הרב אנו נאלצים לצמצם מאוד את כמות הדפסת והפצת העלוני. מעוניין לזכות את הרבים? אתה יכול בשפחה להדפיס עלון זה ולהפיצו באזור עגורך. ניתן לעזור בהוצאת והפצת העלון ולהקדיש עלונים לזכר נחמת זש"ק ולע"נ. הפענויין להיות שותף בהוצאת העלון ולזכות את הרבים יוכל לפנות לטלפון: 052-814448 ניתן לסייע גם בתרומה בביט לטלפון מספר: 052-8144488